

ICOM-ova MISIJA UTVRĐIVANJA RATNIH ŠTETA U MUZEJIMA I GALERIJAMA U HRVATSKOJ

Branka Šulc

Muzejski dokumentacioni centar

Zagreb

Misija utvrđivanja činjenica (Fact Finding Mission) ICOM-a, od osnutka ove institucije prva je specijalna misija u sklopu koje su predstavnici ICOM-a obišli teren. Osnovni cilj Misije bio je očevid šteta uzrokovanih tijekom rata u Hrvatskoj od 1991. do 1993. godine na muzejima i galerijama.

Realizirana je u razdoblju od 9. do 30. listopada 1993. godine, nakon dvogodišnjih kontakata u svezi s tom temom i suradnjom Muzejskoga dokumentacijskog centra s ICOM-om. Mogućim je modelom za slične misije ICOM-a u zemljama zahvaćenim oružanim sukobima i za intenzivnije profesionalno uključivanje međunarodne muzejske zajednice u rješavanje niza stručnih problema - od primjene međunarodnih konvencija, organizirane stručne pomoći i ostalih oblika djelovanja ICOM-a u praksi.

Misija je realizirana zahvaljujući izuzetnom zalaganju i uz potpuno razumijevanje potrebe za njezinom realizacijom od strane generalnog sekretara ICOM-a, gospođe Elisabeth des Portes, dr. Saroj Ghose, predsjednika ICOM-a, a uz financijsku potporu Getty Conservation Instituta.

Voditeljica Misije, gospođa Barbara Roberts, konzervatorica i članica ICOM-a, pridonijela je cjelovitom provođenju a pokadšto i nužnom proširenju programa Misije. Svojim stručnim znanjem obogatila je i naše spoznaje, napose u dijelu konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, i pokrenula niz međunarodnih popratnih programa i akcija za pomoć hrvatskim muzejima ali i ostalim institucijama iz područja zaštite spomeničke baštine.

Djelatnici MDC-a, od kojih su Jadranka Vinterhalter, Višnja Zgaga i Branka Šulc, bile i članice ove Misije, organizirali su stručni program kojim su obuhvaćeni susreti i razgovori s brojnim djelatnicima iz političkih i profesionalnih struktura u području kulture i zaštite kulturnih dobara, kao i brojni, neposredni, kontakti i terenski obilazak područja, napose muzeja i galerija, stradali u ratu: slavonske, dubrovačke, karlovačke i varaždinske regije.

Osnovna tema svih razgovora bile su ratne štete na muzejima i galerijama, njihova procjena, programi restauriranja muzejske građe oštećene tijekom rata, pravni problemi oko restitucije kulturnog blaga, mogućnosti međunarodne pomoći i suradnje i dr.

Zasebno je razmatran problem evakuacije građe iz muzeja u Vukovaru u Srbiju, kao i problemi ostalih 17 muzeja na okupiranom području Hrvatske.

Težeći dobiti potpuniju sliku stanja muzeja na okupiranom području Hrvatske, ICOM je, uza svesrdna zalaganje gđe Roberts, nastojao u suradnji s UNPROFOR-om obići i muzeje i galerije na okupiranom području Hrvatske. Na žalost, ta suradnja nije realizirana jer UNPROFOR nije odobrio ulazak u navedena područja. Ipak, prve relevantne informacije o stanju muzeja na tom području ICOM i MDC će dobiti tijekom 1994. godine, nakon stručne misije utvrđivanja stanja spomenika kulture u Hrvatskoj savjetnika Vijeća Europe, dr. Colina Kaisera i članova Promatračke misije Europske zajednice (ECMM) u

Hrvatskoj. ECMM je odlukom Vijeća Europe (travanj 1994.) i prva međunarodna vladina organizacija sa službenom zadaćom utvrđivanja stanja kulturne baštine oštećene ili uništene tijekom rata na prostoru bivše Jugoslavije.

Uvid u sadašnje stanje evakuirane muzejske građe iz niza muzeja s prvih crta bojišta, uza prateće probleme restauracije i konzervacije uništene kulturne baštine u Hrvatskoj, prezentiranje članici Misije i obilaskom središnjih restauratorskih institucija Hrvatske, preparatorsko-konzervatorskih radionica u pojedinim muzejima te radionicama Državnog arhiva Hrvatske i Nacionalne i sveučilišne biblioteke kao i depoa s evakuiranom muzejskom građom.

Uz utvrđivanje činjenica i prateću izradbu analize i procjene stanja muzeja i galerija oštećenih tijekom rata u Hrvatskoj, cilj ICOM-ove Misije bilo je i prezentiranje suvremenih muzeoloških projekata, u prvom redu programa obnove muzeja u Zagrebu u kojima su u tijeku više-disciplinarni projekti novih stalnih postava, uz definiranje osnovnih mjera za međunarodnu stručnu pomoć pri njihovoj daljnjoj obnovi i pokušaju rješavanja pitanja muzeja na okupiranom teritoriju Hrvatske, problemu restitucije, ilegalne trgovine i dr.

MDC je pripremio opsežne stručne podloge za navedenu misiju ICOM-a, kao i brojna, stručna izdanja, u svrhu što objektivnijeg fokusiranja problema obuhvaćenih Misijom.

Program pomoći međunarodne muzejske zajednice kulturnim institucijama, napose muzejima u Hrvatskoj, bio je temelj Izvješća ICOM-a o ovoj Misiji u Hrvatskoj i jedna od osnovnih tema godišnjeg skupa Savjetodavnog i Izvršnog odbora ICOM-a na sjednicama, tijekom lipnja 1994. godine u ICOM-u u Parizu.

To je izvješće tiskano u 5. izvješću o ratnim štetama na kulturnoj baštini u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini Vijeća Europe, od 12. travnja 1994. godine, i razmatrano na parlamentarnoj sjednici, zajedno s izvješćem dr. Colina Kaisera, stručnog savjetnika Vijeća Europe, o misiji Vijeća Europe, koju vodi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, uz ostale relevantne dokumente s toga područja.

Objekti rasprave pridonijele su konkretnijim prijedlozima za stručnom pomoći i potporom nastojanjima hrvatskih kulturnih institucija u rekonstrukciji i obnovi sadašnjega stanja te intenzivnijem internacionaliziranju ove teme.

Nova profilacija programa ICOM-a, usmjerena i prema rješavanju brojnih, ključnih muzejskih problema, nastalih u specifičnim, ratnim uvjetima, i briga za kulturnu baštinu svih zemalja članica ICOM-a, ponajprije pridonosi uvjerenju u opravdanost djelovanja ICOM-a.

Kolegijalna i stručna potpora svjetske muzejske zajednice usmjerena je osnaženju veza hrvatskih muzeja s nizom europskih i izvaneuropskih muzeja.

Težeći objektivnom prezentiranju navedene Misije ICOM-a kao i one Vijeća Europe u Hrvatskoj, Redakcija časopisa *Informatica Museologica* odlučila se za temu broja posvećenu upravo toj temi i dokumentirajući je brojnim ostalim relevantnim tekstovima.

Iskustva stečena i kroz realizacije navedenih Misija, a napose iskustva muzejskih djelatnika Hrvatske u provedbi Haaške i ostalih međunarodnih konvencija za zaštitu kulturnih dobara, valja iskoristiti za dopune i izmjene tih konvencija, ali i za promptnu i efikasnu profesionalnu potporu muzejske zajednice i ostalim muzejima, te dakako, za bolje očuvanje kulturne baštine svijeta u sličnim situacijama.

Upravo stoga Misije ICOM-a i Vijeća Europe u Hrvatskoj, iako u mnogočemu prve takove vrste u zemljama zahvaćenim oružanim sukobima, temeljem su djelotvornije internacionalizacije problema i njihova rješavanja.

Priključeno: 18. 07. 1994.

ICOM's FACT - FINDING MISSION ON WAR DAMAGES TO MUSEUMS AND GALLERIES IN CROATIA

Branka Šulc
Museum Documentation Centre
Zagreb

The fact - finding mission to Croatia is the first of its kind since the establishment of ICOM. The main purpose of the mission was to inspect the damages suffered by the museums and galleries in Croatia during the 1991 - 1992 war.

The mission was realized in the period from 9 to 30 October 1993, as the result of the two years of contacts and collaboration of MDC and ICOM. It will probably become a model for similar missions to other countries involved in armed conflicts. It will also bring about the intensification of professional involvement of international museum community in a wide range of professional issues - from the implementation of international conventions to the organized professional support to cultural institutions of the countries involved in armed conflicts, as well as in other activities of ICOM.

The mission was realized thanks to Ms. Elisabeth des Portes, General Secretary of ICOM, who immediately recognized its importance and contributed great personal efforts to make it possible, and thanks to Dr. Saroj Ghose, President of ICOM, as well as to the financial support by Getty Conservation Institute.

Ms. Barbara Roberts, a conservator and a member of ICOM, who headed the mission, contributed to the complete realization of the entire mission's program, as well as to the widening of its scope by several necessary points. Sharing with us her professional knowledge, she contributed to our better understanding of the issues in the field of conservation and restoration, and initiated a number of relevant international programs and actions with the purpose to give support to Croatian museums and to other Croatian institutions involved in the field of the protection of cultural heritage.

The members of MDC, with Jadranka Vinterhalter, Višnja Zgaga and Branka Šulc taking part as the members of the mission, created and organized professional program for the mission which included meetings and discussions with many members of the political and professional structure involved in the field of culture and the protection of cultural property. The program also provided for the visits to the regions of Slavonia, Dubrovnik, Karlovac and Varaždin, which suffered considerable damages in the war, and specially for the visits to their museums and galleries and direct contacts with many professionals working in the field. The main subject of all meetings were damages caused by war to museums and galleries, and the wide range of relevant issues was discussed, including the assessment of damages, programs for restoration of museum objects damaged in war, legal issues concerning the restitution of cultural property, international support and cooperation, etc.

The issue of the evacuation of Vukovar museum collections to Serbia was examined and discussed separately, as well as the issues concerning the 17 museums in the occupied Croatian territory.

In order to get a complete picture of the situation of the museums in the occupied Croatian territory, ICOM tried to obtain clearance from

UNPROFOR for the visit to the museums and galleries in the occupied Croatian territory, and to ensure their support in the field.

Unfortunately, in spite of Ms. Roberts' outstanding personal efforts, UNPROFOR denied permission to access the occupied areas and this action could not be realized.

However, the first relevant information on the situation of the museums in occupied Croatian territory became available to ICOM and MDC in 1994, through the report on the fact-finding mission on the situation of cultural monuments in Croatia by Dr. Colin Kaiser, consultant expert of the Council of Europe, and the reports of the members of European Community Monitoring Mission (ECMM). By the decision of the Council of Europe of April 1994, ECMM has become the first governmental organization officially assigned with the responsibility to monitor the situation of cultural heritage damaged or destroyed during the war in the area of former Yugoslavia.

The review of the present situation of the museum collections evacuated from the museums located at the first lines of conflict and the presentation of the problems arising in the field of restoration and conservation of devastated cultural heritage in Croatia were made available to the head of the mission through the visits to central Croatian institutions for restoration of cultural heritage, the workshops for preparation and conservation at museums, the workshops of Croatian State Archives and National and University Library, and to the depots containing the evacuated museum collections.

Alongside with the facts which were the main purpose of the fact - finding mission and the related analysis and assessments of the situation of Croatian museums and galleries damaged in war, the head of the mission was also presented with the current museological projects, such as the program for the restoration of Zagreb museums, now in the process of creating interdisciplinary projects for their new permanent displays. The discussions also evolved about primary international professional support to museum restoration, the questions concerning museums in the occupied Croatian territory, the issues concerning restitution, illicit traffic in cultural property, etc.

MDC prepared a comprehensive professional basis for the ICOM mission. It also published quite a lot of specialistic publications relevant to the subject, with the purpose to bring to focus the issues with which the mission was concerned with maximum impartiality.

The program of the international museum community for the support to cultural institutions, specially to the museums in Croatia, was founded on the ICOM's reports on the mission to Croatia and was one of the main themes discussed at the annual meeting of the Advisory and Executive Committees of ICOM, convening in June 1994 at ICOM in Paris.

The report was published in the Fifth Report of the Council of Europe on war damages to cultural heritage in Croatia and Bosnia and Herzegovina of 12 April 1994, and discussed at the Parliamentary Session alongside the report submitted by Dr. Colin Kaiser, consultant expert of the Council of Europe, on the Mission of the Council of Europe he accomplished in Croatia and in Bosnia and Herzegovina, together with other documents relevant to the subject.

Both reports contributed a great deal to the crystallization of actual proposals for professional aid and support to the efforts made by Croatia's cultural institutions towards the reconstruction and restoration of cultural heritage, and to the intensifying of the internationalization of this issue.

The new profile of the program of ICOM, which aims to solve many essential problems arising from the specific war situation, and its care about cultural heritage of all member countries, contribute a great deal

to the justification of the activities of ICOM.

The professional support by the international museum community has been directed towards the intensification of the relations between Croatia's museums and their European and non-European counterparts. Desiring to present the mission accomplished by ICOM, as well as the mission completed by the Council of Europe, the editorial board of *Informatica Museologica* decided to dedicate this issue to this particular subject and document it by a number of relevant articles.

The experience gained through the realization of these two missions and particularly the experience of Croatian museum professionals concerning the implementation of the Hague and other international conventions for the protection of cultural property can have a great impact in the process of supplementation and modification of these conventions. It can also contribute to the prompt and efficient effectuation of professional support by the international museum community to museums in other countries than Croatia, and also to the better preservation of cultural heritage in similar situations worldwide.

Because of this important results the missions of ICOM and of Council of Europe to Croatia, notwithstanding their being first of the kind undertaken in the countries involved in armed conflicts, have laid the foundation to the more efficient internationalization of relevant issues and their solving.

*Translated by:
Zdenka Ungar*

RATNE ŠTETE NANESENE MUZEJIMA, GALERIJAMA I MUZEJSKIM ZBIRKAMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Izveštaj misije ICOM-a (Međunarodnog
savjeta za muzeje), veljača 1994.
ICOM, Pariz

Sadržaj

I. Uvod

II. Pregled muzeja i galerija u Republici Hrvatskoj

- a) Broj, profil, vrijeme utemeljenja
- b) Upravljanje muzejima, relevantne institucije, muzejsko osoblje i stručno usavršavanje

III. Pregled ratnih šteta

- a) Izravne štete i gubici prema hrvatskim izvorima
- i) Zemljopisni pregled
- ii) Tipovi izravnih šteta i najtežih gubitaka
- ii) Stanje na područjima pod okupacijom srpskih snaga
- b) Štete uzrokovane evakuiranjem i deponiranjem
- c) Rizik krađe predmeta iz evakuiranih i ne-evakuiranih zbirki
- d) Zaključak pregleda ratnih šteta

IV. Stanje pojedinih zbirki

V. Zaključci i preporuke

- a) Propadanje zbirki na hrvatskom teritoriju
- b) Stanje zbirki na okupiranom teritoriju i izvan hrvatskog teritorija
- c) Ilegalna trgovina i sigurnost zbirki
- d) Uloga muzejskih stručnjaka u Hrvatskoj
- e) Uloga međunarodne zajednice

Dodaci:

- 1) Muzej Slavonije
- 2) Pismo dr. Medera o ilegalnom izvozu i prodaji hrvatskog umjetničkog blaga
- 3) Prioritetne potrebe za materijalima

I. Uvod

Ovo je izvještaj trotjednog (9. - 29. listopada 1993. godine) izaslanstva Međunarodnog savjeta za muzeje (ICOM) u Republici Hrvatskoj, izvedenog u svrhu utvrđivanja činjeničnog stanja, koje je izvršila Barbara O. Roberts, savjetnica za konzerviranje i restauriranje i član Međunarodnog savjeta za muzeje.

Organiziranje izaslanstva zahtijevali su članovi ICOM-a, a osobito hrvatski članovi, uključujući tu i članove Muzejskoga dokumentacijskog centra iz